

Julian L i d e r

(Pokračování 4.)

SOCIÁLNĚ-POLITICKÁ ANALÝZA VOJENSTVÍ

STRUKTURA

Jsou myslitelné dva druhy sociálně-politické analýzy vojenství, a to:

- v jednom je organizujícím pojmem válka,
- ve druhém je organizujícím pojmem vojenská síla.

Tento druh je lepší alternativou. Je nutno se zaměřit na funkce vojenské síly jako nástroje sociální skupiny.

Se zřetelem k míru se analýza musí zabývat politickými aktivitami, v nichž síla hraje význačnou úlohu, a se zřetelem k válčení se musí zabývat všemi druhy válek včetně všech variant vnitřních válek, ozbrojených intervencí a kombinovaných vnitřních/mezinárodních válek.

Západní sociologický výzkum se zabývá:

- vojenskou silou jako sociální institucí,
- vlivem vojenské síly na společnost.

V politicko-vojenské analýze existuje jasná tendence budovat teorii na základě velmi široce chápaných pojmů národní bezpečnosti a moci. Existuje tendence posuzovat účely, k nimž může být použito vojenské síly, jako rovnající se sledování všech vnějších zájmů státu, včetně nejen důležitých ekonomických zájmů, ale také všech zájmů ideologických a politických. Při tomto přístupu se předpokládá, že všechny základní hodnoty společnosti důležité pro národní bezpečnost musejí být chráněny vojenskou silou. Poslání vojenské síly se netýká pouze výlučně vojenského ohrožení, nýbrž také nevojenských ohrožení nebo problémů země. Tato ohrožení se týkají zájmů země a lze je posuzovat jako ohrožení národní bezpečnosti jako jsou akce cizích zemí omezující svobodu rozhodování vlády nebo samostatný vývoj země.

Avšak zároveň byly pojmem národní bezpečnosti a definice funkcí vojenské síly posuzovány příliš úzce se zřetelem k jejich vnitřnímu aspektu. Národní bezpečnost byla velmi často definována pouze ve vztahu k vnějším ohrožením. Dokonce i když byly vnitřní bezpečnostní problémy příležitostně uváděny, byly obvykle vysvětlovány jako zvenčí vytvářené problémy pro navenek orientovanou vojenskou politiku, například pro rozsah a účinnost navenek orientovaného politického úsilí. V důsledku toho není vnitřní funkce vojenské síly zařazena do pojmu a v analýzách a popisech vojenských činností je vnitřní funkce vždy oslabována nebo zcela ignorována.

Funkce vojenské síly jsou příliš úzce nazírány také v jiném smyslu: omezují se na použití vojenské síly jako nástroje státní politiky. Pouze malý počet prací zahrnuje funkce

revolučních armád a pokud se jimi zabývají, posuzují je jako přechodové instituce a jejich speciální rysy běžně neberou v úvahu.

Vojenská síla je považována za organizující pojem vojenské teorie proto, že má velký vliv jako nástroj politiky. Při takovém přístupu mohou být hlavními prvky sociálně-politické analýzy vojenství tyto:

- ①. Sociálně-politická povaha vojenské síly.
- ②. Použití vojenské síly ve válce.
- ③. Používání vojenské síly v míru.
- ④. Porovnávací analýza různých přístupů a názorů na určité problémy.

Při podrobnějším výkladu může být soubor problémů, které si zasluhují rozbor, tento:

1. Prvky všeobecné teorie

- a) Struktura analýzy.
- b) Místo sociálně-politické analýzy vojenství ve vojenské teorii jako celku.
- c) Její vztahy k jiným vědám: filozofii, sociologii, politologii, ekonomii atd.
- d) Metodologie.

2. Teorie vojenské síly:

- a) Ozbrojené síly: pojem, funkce v míru a za války.
- b) Ozbrojené síly a společnost: ozbrojené síly jako odraz společnosti, vliv ozbrojených sil na společnost, militarismus.
- c) Vojenská moc: pojem, funkce.
- d) Vzájemný vztah světových sil.
- e) Vojenské aliance.

3. Teorie války:

- a) Povaha války: její příčiny, sociální funkce, důsledky.
- b) Druhy válek, třídění válek.
- c) Válka a revoluce.
- d) Činitelé ovlivňující průběh a výsledek války.

4. Vojenská síla při podpoře mírové politiky:

- a) Přehled funkcí podporujících zahraniční politiku.
- b) Přehled funkcí vztahujících se k vnitřní politice.
- c) Ozbrojené síly a revoluce.
- d) Ozbrojené síly v rozvojových zemích.
- e) Vojenské převraty.
- f) Teorie prevence války: prevence určitých druhů válek, podmínky trvalého míru.

5. Porovnávací analýza.

- a) Filozofie, které jsou základem.
- b) Různé teorie vojenské síly.
- c) Různé teorie povahy války.

VYBRANÉ POJMY: VOJENSKÁ SÍLA

Všeobecné charakteristiky teorie

Teorie vojenské síly jako pojem zahrnující ozbrojené síly a vojenskou moc musí být posuzována a zakotvena v teorii společnosti, její struktuře, dynamice, fungování a zvláště v teorii státu: povaha státu jako sociální instituce, jeho struktura a jeho vnitřní i zahraniční politika.

To zahrnuje tři navzájem úzce související aspekty dané teorie:

a) Základní názory týkající se povahy vojenské síly jako nástroje sociální akce a jejího vlivu na sociální vývoj.

b) Návrh strukturálního vztahu mezi vojenskou silou a jinými prvky sociální struktury, zvláště jinými orgány státu.

c) Pojem funkcí vojenské síly při provádění vnitřní a zahraniční politiky v míru a za války.

Hlavními tématy jsou metody pro splnění těchto funkcí, podmínky pro získání a udržení schopnosti plnit tyto funkce a, mezi jiným, struktura vojenské síly a její velikost i parametry.

Sociální funkce vojenské síly je prvotním prvkem celého pojmu: kdo (které sociální síly) vojenskou sílu používá a k jakým účelům. To, jak je tato funkce vysvětlována a hodnocena, zcela závisí na tom, co zde budeme nazývat ideologií: soustava myšlenek, které vysvětlují a hodnotí skutečnost a poskytují odpovídající směrnice pro jednání. **Ideologie zahrnuje:**

- Názory na povahu světa, společnosti a člověka.
- Soubor všeobecných hodnot, které jsou východiskem pro hodnocení sociálních jevů.
- Myšlenky týkající se podmínek pro realizaci těchto hodnot.

Programy činnosti jsou zde důsledkem.

Různé sociální skupiny mají odlišné ideologie, protože všechny ideologie jsou funkčně spojeny se zájmy a jednáním skupin. Pojmy vojenské síly proto musejí být různých druhů, neboť pramení z různých ideologií a jsou na nich závislé; je tomu tak pravděpodobně ve vyšší míře než u mnohých jiných pojmů sociálních institucí vzhledem k jejich výjimečně důležité úloze při řešení sociálních konfliktů. Jejich výklad a hodnocení jsou závislé na pohledu na společnost a na úlohu ozbrojených sil ve vývoji společnosti. Jinými slovy, pojem vojenské síly předkládá určitou názorovou skupinou nebo doktrínou je závislý na potřebách určitých sociálních sil, které mají zájem o určitý výsledek analytických úvah.

➡ **Pojem ozbrojených sil, jejich různé funkce**

Různé verze pojmu ozbrojených sil (podobně jako jiných kategorií sociálních věd) vyjadřují různé filozofie společnosti a mohou být poznávány a hodnoceny pouze společně s těmito filozofiemi a jako jejich součást.

Státní aparát je posuzován jako představitel národa v boji za národní zájmy: navenek při obraně jeho bezpečnosti a blahobytu, uvnitř pro bezpečnost jednotlivých občanů a pro udržení pořádku. Ozbrojené síly se podílejí na plnění těchto funkcí.

Níže uvedené myšlenky mohou poskytovat základ pro teorii sociálních funkcí ozbrojených sil:

① Funkce armády jako nástroje státu závisí na identitě těch, které reprezentuje stát: většina národa, vládnoucí třída nebo vrstva, nebo jiná vládnoucí sociální skupina. Reprezentovat sociální skupinu znamená bojovat za její zájmy, které mohou nebo nemusí být totožné se zájmy společnosti jako celku.

② V tomto smyslu jsou funkce ozbrojených sil a jejich sociální úloha zakotveny ve struktuře společnosti, k jejím sociálně-ekonomickému a politickému systému a v její vládnoucí síle.

③ Rozmanité sociálně-ekonomické systémy v současném světě, které jsou z jistého hlediska podobné a z jiných hledisek od sebe značně odlišné, mohou být rozděleny do dvou hlavních skupin:

▲ jedna je založena na soukromém vlastnictví výrobních prostředků a na převládajícím hospodářství volného trhu, v níž ovšem úloha státu postupně narůstá,

▲ druhá je založena na státním vlastnictví a na vysoce centralizovaném hospodářství.

Politické superstruktury obvykle odpovídají sociálně-ekonomickým systémům, a proto jim také odpovídají armády jako nástroje států. Základní rozdělení nevylučuje kombinované

systémy ani určité rozdíly mezi určitými instancemi vojenské síly v rámci téhož systému, které vyplývají, například, z odlišného kulturního dědictví anebo v neposlední řadě z velikosti a bohatství států. Podobně, vojenské síly v zemích patřících k různým systémům mohou být v určitých ohledech podobné.

④ I když není vždy možno rozlišovat mezi různými zájmy, které ozbrojené síly brání ve své globální funkci, jakož i svými určitými akcemi, je možno rozlišovat mezi těmi funkcemi, při nichž je prvotním účelem obrana vládnoucího sociálně-ekonomického a politického systému proti vnitřními nebo vnějším ohrožením, a těmi funkcemi, které zdůrazňují národní zájmy. Jinými slovy, je zřejmě vhodné rozlišovat mezi **národními** a **sociálními** funkcemi ozbrojených sil.

Národní funkce vykonávané v zájmu společnosti jako celku, mohou být rozděleny:

- na ty, které slouží nezávislosti a územním zájmům společnosti (integrita anebo expanze), a

- na ty, které jsou zaměřeny na rozvoj národa a národní integraci.

Ozbrojené síly také mohou podporovat národní ekonomické zájmy v zahraničí.

Sociální funkce vykonávané v zájmu sociální skupiny (třída, vrstva) jsou zaměřeny na zachování a posílení existujícího sociálně-ekonomického a politického systému, v němž je dotyčná skupina vládnoucí silou, a na podporu jejích zájmů vně státních hranic.

Oba druhy funkcí mají svoje vnitřní a vnější hlediska a některé z jejich konkrétních projevů mohou být uplatňovány na vlastním území, jakož i mimo ně. Oba druhy funkcí se do jisté míry prolínají:

- výkon určité národní (státní) funkce ozbrojenými silami má vždy vliv na existující sociálně-ekonomický a politický systém,

- na druhé straně, i když znamená boj za zájmy sociální skupiny, jejich funkce vždy ovlivňuje zájmy národa jako celku.

Čím více zájmy vládnoucí sociální skupiny souhlasí s národními zájmy, tím více se oba druhy funkcí překrývají.

Na mezinárodním poli stát organizoval sociální život na určitém území: zajišťoval fungování a rozvoj hospodářství, fungování norem každodenního života obyvatel a mezi jiným postupný rozvoj výchovy a zdravotnictví.

V konečné analýze byly obě funkce v zájmu vládnoucí třídy také (i když jen do jisté míry) národními funkcemi. Stát jako nástroj vládnoucí třídy v jistém rozsahu sloužil národu. Když byly zájmy třídy v rozporu se zájmy zbytku národa (častěji uvnitř státu než vně státu), třída prováděla protinárodní politiku. V souhrnu mohou být obě funkce znázorněny např. takto:

	VNITŘNÍ	VNĚJŠÍ
SOCIÁLNÍ	použití ozbrojených sil proti politickým protivníkům	použití ozbrojených sil pro podporu ideologických cílů
NÁRODNÍ	použití ozbrojených sil proti nezákonnosti	použití ozbrojených sil pro přežití nebo pro celistvost území

V naší době se prolínání národních a sociálních funkcí rozšířilo. Ozbrojené síly obou antagonistických sociálně-ekonomických systémů podporují v jiných zemích ty sociální síly, které mají stejnou ideologickou orientaci. To lze považovat za určitý druh internacionalizace sociálních funkcí ozbrojených sil jako obránce určitého sociálního systému. Soutěžení mezi dvěma antagonistickými systémy zároveň formou zápasu o rozšíření vnitřního řádu do jiných

zemí. Oba druhy těchto aktivit lze proto posuzovat jako určitý druh výkonu sociální funkce v mezinárodním měřítku. To představuje další vazbu mezi oběma funkcemi vojenské síly.

➡ Vojenská moc

Zdá se, že skutečný pojem vojenské moci se objevil v souvislosti se snahou překročit tradiční pojem ozbrojených sil.

① Vojenská moc, mnohem více než ozbrojené síly, se týká vzájemného působení různých složek státní moci v současných mezinárodních vztazích. Vojenský potenciál - schopnost soustavně vyrábět moderní zbraně - se stal prostředkem zahraniční politiky, např. prostředkem vykonávání nátlaku na jiné země, prostředkem získávání vlivu atd.

② Míra, v níž může vojenská moc podporovat okamžitou a perspektivní politiku, je mnohem vyšší než tradiční úloha ozbrojených sil. Vojenská moc může podporovat politiku v každé dané oblasti, ať je jakkoli vzdálena, aniž by byly ozbrojené síly v této oblasti fyzicky přítomny.

③ Vojenská moc se stala nejdůležitější složkou světové rovnováhy moci. O rovnováze moci se soudí, že hraje primární úlohu při ovlivňování světových událostí. Zde porovnávací aspekt vojenské moci, lišící se od tradičního pojmu ozbrojených sil, se dostává do popředí a nabývá na významu.

④ Vnější funkce vojenské moci je považována za primární, ačkoli se zde neupustilo od pojmové priority vnitřní funkce, pokud jde o ozbrojené síly.

⑤ Jiný pojmový rozdíl souvisí se sociálními silami vlastníci vojenský nástroj. "Vojenská moc" se vztahuje pouze k vojenským prostředkům a možnostem státu, zatímco "ozbrojené síly" se vztahují k vojenskému nástroji širší třídy potenciálních držitelů, včetně povstalců, národně osvobodeneckých hnutí atd.

⑥ Rozdíl mezi výzkumem zabývajícím se vojenskou mocí a analýzou ozbrojených sil je ten, že při normálním používání je výzkum vojenské moci zaměřen na současnost, zatímco analýza ozbrojených sil je zaměřena na ozbrojené síly jako na instituci patřící ke všem sociálně-ekonomickým strukturám, s výjimkou primitivního společenství.

Zatímco v minulosti bylo zničení nepřátelských ozbrojených sil považováno za dostatečné pro dosažení vítězství, v hypotetické jaderné válce by správná a ekonomická střediska, včetně a především továren na jaderné rakety, tj. jádra vojenského potenciálu státu, byly považovány za vojenské a strategické cíle téhož řádu jako ozbrojené síly. Je tomu tak proto, že vojenská moc nepřítele (tj. jeho schopnost vést válku) značně přesahuje velikost jeho současných ozbrojených sil. Analýzu pojmu vojenské moci je možno provádět z hlediska tří hlavních dvouznačností.

① **První dvouznačnost** je dvouznačnost vojenské moci jako korelativní hodnoty versus absolutní velikosti. Je to vyjádřeno v rozlišování mezi vojenskou mocí jako schopností jednat, aby bylo dosaženo určitých účinků vůči protistojící vojenské moci pro mobilizaci sil vítězství, a vojenskou mocí jako něčeho co vlastníme (soubor všech sil, skutečné ozbrojené síly a vojenský potenciál).

② **Druhá dvouznačnost:** vojenská moc jako budoucí hodnota (buď srovnávací nebo absolutní), nebo potenciální schopnost, která může být pohnutkou v budoucí válce, může být postavena proti vojenské moci jako skutečná nynější hodnota buď porovnávací nebo absolutní. To je vyjádřeno v rozdílu analýz a výkladů: v **prvém případě** jde o zaměření na budoucí uplatňování vojenské moci a o způsoby její přípravy, zatímco **ve druhém případě** jde

o zaměření na současný konstantní vliv vojenské moci na současný mezinárodní vývoj a na optimální způsoby jeho uplatňování.

③ **U třetí dvouznačnosti** je vojenská moc jako rovnající se celkové moci státu posuzována odlišně od vojenské moci jako ozbrojených sil spolu s potenciálem potřebným k zásobování ozbrojených sil výzbrojí a vším potřebným pro jejich úspěšnou činnost, tj. spíše jako součástí státní moci.

ad 1) **Hlavní otázkou zřejmě je:** je porovnávací pouze porovnávací a absolutní pouze absolutní? Vojenská moc může být koncepčně přirovnávána k vojenské síle - k souboru činitelů kvantitativních a kvalitativních, které má stát (třída) a je schopen je používat - která by ji mohla změnit v absolutní hodnotu; nebo může být chápána jako porovnávací hodnota vyjadřující držení vojenské síly, avšak neidentické s vojenskou silou.

Vojenská moc jako vztah je ve skutečnosti vztahem dvou (nebo více) množství vojenské síly a dvou absolutních velikostí. Neexistuje bez dvou stran korelativní rovnice. Její zamýšlený, předpokládaný nebo očekávaný vliv je zamýšlenou, předpokládanou nebo očekávanou účinností použití vojenské síly.

Na druhé straně se můžeme tázat, zda může být vojenská síla uvažována odděleně od jejího vztahu s jinými množstvími vojenské síly. Hodnota vojenské síly nemůže být redukována na počet útvarů, letadel, lodí nebo raket, i když se vezmou v úvahu taková kvalitativní hlediska jako výcvik vojsk, jejich morálka atd. Každé měření hodnoty vojenské síly zahrnuje, explicitně nebo implicitně, hodnocení schopnosti používat sílu, tj. jednat, a to znamená porovnávání s protistojící silou, vztah k níž nám umožňuje hodnotit naši vlastní sílu.

I bez definovaného a identifikovaného protivníka musejí být její určité relativní hodnoty zařazeny do globálního hodnocení vojenské moci. Může to vyjadřovat schopnost vojenských prostředků působit proti protivníkovi, který má vojenskou sílu srovnatelnou s tou vojenskou silou, kterou hodnotíme. Zdá se proto, že jak pojem vojenské moci, který nelze chápat absolutně a který má smysl pouze ve vztahu k vojenské moci jiných (a pro zemi to znamená ve vztahu k určitým zemím), tak pojem vojenské moci jako souboru činitelů, potenciálů a jiných kvantitativních hodnot bez vztahu ke skutečnému nebo hypotetickému protivníkovi, jsou jednostranné. Pojem vojenské moci musí kombinovat oba aspekty.

ad 2) **Druhá dvouznačnost:** vojenská moc jako schopnost vést válku účinně versus vojenská moc jako trvalý nástroj mezinárodní politiky. Tyto dva zjevně odlišné přístupy se mohou k sobě vzájemně přiblížit, jelikož existuje možnost států vést válku buď obrannou nebo útočnou a existuje jejich zřejmá připravenost k tomu, která značně ovlivňuje politiku v míru. **Rozlišování však je důležité:** v pojmu, který uvádí vztah vojenské moci k válce, je hypotetická "spotřeba" schopnosti zaměřena na budoucnost; druhý pojem je zaměřen na současnou politiku. V obou případech je vojenská moc vysvětlována jako spočívající na souboru činitelů, které má stát (třída) k dispozici, a kombinována se schopností mobilizovat svoje potenciály a rozšiřovat velikost své skutečné moci, tj. jako absolutní kvalita. V obou případech její účinnost závisí na její porovnávací (korelativní) hodnotě.

ad 3) Zatímco jsou určité vojenské analýzy zaměřeny na vojenskou moc jako rovnající se moci státu a posuzovanou jako porovnávací pojem, některé práce zabývající se mezinárodními vztahy redukuji pojem vojenské moci na ozbrojené síly a na vojenský potenciál, které tvoří absolutní hodnoty. Avšak tyto odlišné výklady mohou různým výzkumným tématům a nikoli za odlišné pojmy vojenské moci.

➡ Změnily se funkce vojenské síly?

Jedním z hlavních analytických problémů je problém týkající se radikálních změn funkcí vojenské síly, které nastaly v raketo-jaderném věku. Tyto změny se týkají relativní užitečnosti určitých funkcí a jejich místa v hierarchii funkcí.

Posoudit je nutno dvě otázky:

① Zda existuje posun od otevřeného (přímého) ke skrytému (nepřímému) používání ozbrojených sil?

② Zda existuje posun od obrany k odstrašování, nebo alespoň významná změna ve vztahu mezi nimi?

ad 1) Převládá názor, že takový posun skutečně nastal. Avšak ne všichni vědci souhlasí s tím, že by ve studiu vojenství měla být dáována přednost skrytému používání. Schopnost vést účinně boj je stále rozsáhle považována za předběžnou podmínku použití vojenské síly všeobecně, včetně odstrašování (když není vojenská síla schopna účinně působit ve válce, nemá žádnou odstrašovací hodnotu) a také pro skryté používání v míru. Vytváření bojeschopnosti je proto stále hlavním předmětem většiny vojenských studijních prací.

ad 2) Odstrašování je považováno za hlavní mírovou funkci na národní úrovni a vztah mezi obranou a odstrašováním je znovu předmětem výzkumu. **Je možno uvést dvě poznámky:**

● obrana vyjadřuje de facto všechny druhy vojenských akcí (nebo stručněji: bojeschopnost), včetně vojenské ofenzívy a agresivních politických akcí; odstrašování zahrnuje také donucování (nebo schopnost donucovat) a jiné formy skrytého nebo nepřímého používání vojenské síly;

● obrana a odstrašování mají různé hodnoty v různých druzích válek; například, vztah mezi odstrašováním a obranou je odlišný v totální válce a v místní konvenční válce.

1. Je odstrašování novou funkcí? Máme co činit s otázkou, která je základem nového východiska: je odstrašování (nebo prevence války) ve skutečnosti novou funkcí vojenské síly? V minulosti země, které nezamýšlely zahájit válku, vždy považovaly svoji vojenskou sílu za nástroj pro odstrašení možného protivníka. Budování ozbrojených sil schopných účinně bojovat bylo prohlášeno za prostředek pro zachování míru. Podle obecného názoru, si vis pacem para bellum (chceš-li mír, připravuj válku) nevylučuje politiku, který sice hlásá mírové úmysly, avšak ve skutečnosti připravuje útočnou válku.

V současné politice odstrašování je nové to, že nějaká strana může hrozit nejen tím, že porazí ozbrojené síly nepřítele, ale také tím, že zničí zemi nepřítele a může tvrdit, že žádná účinná obrana není možná. Tím se značně zvyšují možnosti předejít ničivé termojaderné válce a v tomto smyslu je odstrašování anebo prevence války mnohem účinnější a hodnotnější funkcí vojenské síly než kdykoli dříve. V tomto smyslu je odstrašování novou funkcí. Ve vztazích mezi stejně silnými protivníky může znamenat prevenci velké války a rovnat se obraně proti možné porážce bez boje. **Ve vztazích mezi nesterpnými silnými protivníky se může odstrašování používat k vojenskému vydírání, tj. k agresi bez boje.** V této souvislosti je paradoxní, že byla vytvořena nová možnost dosahování politických cílů nepřímým používáním vojenské síly.

2. Může odstrašování nahradit obranu? Odstrašování nenahrazuje obranu, a to z několika důvodů:

● Odstrašování může být účinné pouze ve vztahu k určitým druhům války a k určitým protivníkům, např. ve vztahu k totální válce mezi antagonistickými systémy.

● Odstrašování závisí na schopnosti vést boj. To vyžaduje disponovat vycvičenými, vyzbrojenými silami připravenými bojovat, tj. útočit na nepřátelské vojenské síly a bránit vlastní území.

● Obranyschopnost je relativně lépe měřitelná než bojeschopnost odstrašování a příslušné strategie a programy jsou věcí spekulace. Jsou značně závislé na obranyschopnosti nepřítele a jeho morálce a mohou být hodnoceny odlišně vedoucími činiteli a veřejností. Na první pohled se zdá, že takové srovnání nemá nic společného s problémem "odstrašování

nebo obrana", avšak ve skutečnosti dodává váhu schopnosti bojovat ("bránit") ve srovnání se závažnější schopností odstrašovat.

● Politikové, vojenští vedoucí činitelé a badatelé nemají stejný názor na účinnost odstrašování v určitých konkrétních situacích a obdobích. Strategie pro prevenci budoucích válek může sotva spočívat na něčem jiném než na spekulacích.

● Zatímco odstrašování je základní politikou v míru (ačkoli za války může odstrašující síla také přecházet eskalací války nebo donutit k jejímu ukončení), obrana působí pouze za války. Odstrašování a obrana jsou i nadále odlišnými funkcemi vojenské síly, zaměřenými na odlišné stavy společnosti - na mír a na válku.

3. Může obrana nahradit odstrašování? Názor, že bojeschopnost je jediným věrohodným odstrašujícím činitelem, musí být rovněž považován za extrém, který nutně neodpovídá všem okolnostem:

■ takové tvrzení se týká pouze totální termonukleární války ve válkách kromě totálních, které vznikly a zřejmě budou vznikat i nadále, není obranyschopnost žádnou zárukou proti vypuknutí nepřátelství;

■ dokonce v případě totální války budou zahajovány operace zaměřené na zničení nepřátelských sil a na aktivní obranu státního území proti útoku.

Připustíme-li, že totální válka je možná, pak musí úplná schopnost vést totální termojadernou válku, která by zároveň tvořila věrohodné odstrašování, zahrnovat:

- a) schopnost odejmout nepříteli vyhlídky na územní zisky (odstrašování odejmutím zisků),
- b) schopnost zničit nepřátelskou zemi (odstrašování odvetou),
- c) schopnost předejít rozsáhlému vojenskému poškození země obránce (tj. značné oslabení věrohodnosti nepřátelských hrozeb, tj. pravděpodobnosti jejich uskutečnění).

Je možné, že schopnost bránit vlastní území značně oslabí tzv. odstrašující sílu protivníka. Avšak dosud žádná země nedosáhla tak úplné bojeschopnosti, aby mohla vést termojadernou válku.

④ Odstrašování nemůže nahradit obranu, ani obrana nemůže nahradit odstrašování. Mohou se pouze vzájemně doplňovat a tento komplementární vztah, který není ve vojenské teorii ničím pojmově novým, je různých druhů války různý a je různý také v různých druzích vedení války mezi různými protivníky. Proto nelze formulovat závěr, že došlo k velké a všeobecné pojmové změně ve funkcích vojenské síly související s válkou.

Je nutno dodat, že názory týkající se revolučně nového charakteru odstrašování nebo změny vztahu mezi odstrašováním a obranou se nevztahují k vnitřní funkci vojenské síly.

ANALÝZA UŽITEČNOSTI VOJENSKÉ SÍLY

Hodnocení úlohy vojenské síly ve zvláštních obdobích a situacích může být založeno na těchto premisách.

① Protože vojenská síla je nástrojem politiky, jsou účely jejího používání a účinnost jejího zasazení závislé na cílech politiky. Vnitřní a mezinárodní úloha a hodnota vojenské síly musí být proto různá ve státech (nebo koalicích států) s odlišnými sociálně-ekonomickými a politickými systémy.

② Účinnost použití vojenské síly a zvláště její úlohy v mezinárodních vztazích závisí na tom, k čemu se jí používá: k válce, ke hrozbě válkou, k prevenci nepřátelské akce, k zajišťování určitých politických akcí, nebo k jiným účelům.

③ Protože vojenská síla je pouze jednou složkou ze souboru prostředků používaných vládou při provádění její zahraniční politiky, účinnost jejího použití závisí na vhodné kombinaci

všech těchto prostředků. Když je dána přednost nevojenskému řešení konfliktu, vojenská síla může zvyšovat účinnost ostatních nástrojů politiky. Účinnost kombinace je důležitá. V tomto rámci je používání vojenské síly závislé tak na vhodné vojenské strategii.

④ Úloha určitých složek vojenské moci (vojenského potenciálu a ozbrojených sil) a určitých částí ozbrojených sil (např. strategických jaderných sil nebo konvenčních sil, letectva, námořnictva nebo pozemního vojska) je odlišná v odlišných druzích konfliktu.

⑤ Je nutno rozlišovat mezi:

a) vlivem vojenské síly na současnou světovou situaci a na probíhající události - války, krize, konflikty, vnitřní třídní boj v určitých zemích a regionální a lokální rovnováhu sil,

b) trvalým vlivem vojenské síly na základní činitele, které mají dlouhodobý účinek na všeobecný průběh světového vývoje; tyto činitele zahrnují strukturu mezinárodního systému, soudržnost a volnost jednání proti sobě stojících táborů, směr vývoje v zemích třetího světa a dlouhodobou zahraniční a vojenskou politiku mocností.

V obou případech politický vliv vojenské síly jednoho státu (tábora) znamená vliv na rozhodování jiných. Přímě ovlivňuje rozhodování o konkrétní určité politice nebo o jednotlivých akcích. Nepřímě ovlivňuje obsah perspektivní světové politiky.

Pokud jde o použitelnost vojenské síly v naší době, je nutno rozlišovat dva problémy:

- podmínky pro účinné použití vojenské síly ve zvláštních situacích a
- činitele, které ovlivňují její globální úlohu - funkce a účinnost jejího vybudování - v současném světě.

Účinnost vojenské síly v různých válkách vedených na různých místech a za různých podmínek, v různých krizích, jednáních a jiných politicko-vojenských situacích musí přirozeně měnit.

Vojenské činitele ovlivňující účinnost vojenské síly jsou:

- absolutní velikost a jakost, vyjádřené bojovou mohutností ozbrojených sil, jsou hlavním činitelem,

- složení vojenské síly má velký význam, protože různé složky jsou určeny k plnění různých funkcí a jejich různé kombinace se mohou jevit jako více nebo méně účinné v různých situacích konfliktu,

- disponibilita ozbrojených sil v místě pravděpodobných konfliktů, protože na váhu padá jen ta síla, která je skutečně přítomna.

Při posuzování účinnosti vojenské síly nelze její parametry oddělovat od doktríny, v jejímž rámci se uskutečňuje plánování jejího použití. Stejně jako u všech lidských a sociálních aktivit závisí účinnost vojenské síly na místě, které zaujímá v politické a vojenské doktríně. Pouze vhodná metoda akce odpovídající možnostem situace umožňuje účinnou akci.

Politické pozadí zahrnuje politickou situaci ve světě, která může podporovat nebo ztěžovat použití vojenské síly a intervenci třetích stran. Stav světové orientace sil, stav aliancí a sociálně-politických hnutí, regionální a místní korelace politických a vojenských sil, domácí veřejné mínění a mnohé jiné činitele působící na nynější situaci značně ovlivňují průběh a výsledek každé vojenské akce.

Vliv světové rovnováhy moci může rozhodujícím způsobem ovlivňovat použitelnost vojenské síly v určitých konfliktech.

Studium vojenství musí brát v úvahu všechny problémy: místní, regionální a globální. Výsledek každého budoucího použití vojenské síly bude záviset na tak mnoha různých činitelích, že se zdá být obtížné předvídatelný.

Souhrnná teorie vojenského nástroje je stále předmětem vojenského bádání. Novými úkoly, které je nutno splnit jsou:

1. Rozlišit různé sociální úlohy stanovené pro vojenský nástroj v různých sociálně-ekonomických systémech a druzích států.

2. Sestavit třídění funkcí vojenské síly zařazením různých způsobů vnitřního, vnějšího a kombinovaného použití, a to v míru i za války.

3. Do teorie vojenského nástroje zařadit, kromě ozbrojených sil, také koncepci vojenského (nebo vojensko-ekonomického) potenciálu a koncepci schopnosti státní moci jako celku k plnění vojenských požadavků v míru i za války. Důsledkem toho by mohlo být jasné pojmové rozlišení mezi ozbrojenými silami a vojenskou mocí.

4. Integrovat vojenský nástroj v teorii a strategii s ostatními prostředky politiky do jediného dobře skloubeného systému.

VYBRANÉ POJMY: VÁLKA

➡ Problémy spojené s pojmem války

Běžně přijímaný pojem válka obvykle zahrnuje dvě základní tvrzení:

* válka je organizovaný ozbrojený zápas (tj. vedený ozbrojenými jednotkami),

* válka je vedena s politickými cíli.

Válka může být definována jako pokračování politiky států nebo sociálních skupin kombinací vojenského násilí, nebo jako organizované ozbrojené násilí používané s politickými cíli.

Avšak každá stručná definice tohoto druhu (jestliže se nepoužívá nevojenský výzkum) může sloužit pouze jako východisko pro podrobnější logickou nebo empirickou analýzu. Logická analýza pojmu samotného a empirické studium mají spolu úzký vztah. Logická analýza je ve značném rozsahu založena na pozorování změn současných válek. Níže jsou uvedeny určité problémy související s pojmem války, které lze posuzovat jako součást oblasti vojenské teorie.

● Jedna skupina takových problémů se týká definice a podrobnějšího výkladu základní formule uvádějící pojem války. Nejdříve je nutno posoudit výklad dvou klíčových kategorií, politiky a války, a také jiné pojmy vztahující se k těmto základním kategoriím. Posudme, například, možnost odlišného výkladu pojmu politiky používaného ve válce, tj., politiky předcházející válce a realizované válkou. V určitých přístupech, v nichž politika znamená politiku mezi státy, je veškerý boj za národní osvobození a každá občanská válka vyloučena z účelu války. Přístup tohoto druhu často souvisí s podceňováním domácích podmínek zahraniční politiky, která zase značně omezuje rozsah politických cílů považovaných za řešené válkou. Naproti tomu, výklad politického obsahu války, který není bez vlivu na analýzu průběhu vedení války.

Podobně, odlišné výklady pojmu "organizované ozbrojené násilí" vedou k různým návrhům týkajících se účelu pojmu války, tj. třídy ozbrojených konfliktů definovaných jako války. Začlenění nebo vyloučení ozbrojených sil, které nejsou orgány státu, vytváří důležitý rozdíl. Například, začlenění nebo vyloučení partyzánských jednotek, které vedou nepravidelný boj proti uznané vládě zahrnuje rozdíly v účelu pojmu války jako nástroje analýzy.

Ve vztahu k oběma kategoriím zvýšená činnost vnitřních válek a národně osvobozenecyckých válek má za následek, že byl přijat širší výklad pojmu válka, což vede k tomu, že pojem se vztahuje k většímu počtu ozbrojených konfliktů ve srovnání s tradičním přístupem.

Potom vznikají problémy související s vnitřními vztahy v povaze války. Klíčovým vztahem je vztah mezi politikou a vedením války. Protože politika používá různých, nejen vojenských prostředků, ozbrojené násilí může být považováno za součást politiky a jejich vztah může být porovnáván se vztahem druhu (válka) a rodu (politika). Specifický rys války může spočívat v převládající úloze, kterou hraje organizované ozbrojené násilí mezi všemi nástroji politiky.

V analýzách spočívajících na nepřesných definicích války existují dvě léčky:

* jedna z nich, která konstatuje, že válka je pokračováním politiky pomocí prostředků ozbrojeného násilí, je nepřesná, protože naznačuje, že používá pouze prostředků vojenských,

* definice války jako pokračování politiky násilnými prostředky je nepřesná, protože není zaměřena na ozbrojené násilí (kromě něho může být v mírové politice používáno také násilí ve formě např. nátlaku); podrobná analýza vzájemného vztahu mezi vojenskými i nevojenskými prostředky ve válce může být hodnotná pro výklad povahy války i pro zkoumání jednotlivých instancí války.

● Druhá skupina problémů vztahujících se k pojmu války se týká vztahu války k jiným sociálním jevům a především k příčinám války. Jestliže je válka definována jako sociální aktivita k dosažení politických cílů vojenskými prostředky, lze souhlasit s tím, že příčiny války jsou obsaženy v pojmu, protože účely nějaké akce úzce souvisí s jejími příčinami.

Jiným problémem vnějších vztahů války je problém jejich důsledků, vlivu války na jiné druhy sociální činnosti během války a po ní. Dokonce je možno se pokusit vyslovit generalizace související s důsledkem války (nebo alespoň určitých druhů války) na sociální vývoj jako celek.

Mnohé z takových otázek mají přímý vliv na hodnocení jednotlivých případů ozbrojeného konfliktu: zda jsou tyto ozbrojené konflikty válkami, a jestliže ano, do kterého druhu války mohou být zařazeny, a jaké jsou jednotlivé rysy, jimiž se odlišují od jiných válek téhož druhu. Aby bylo možno nějaký ozbrojený konflikt kvalifikovat jako válku, musí odpovídat všeobecnému pojmu válka, který znamená sociální jednání uskutečňované s politickými cíli hlavními prostředky ozbrojeného násilí. Aby válka patřila k určitému typu, musí být vedena pro určitou skupinu sociálně-politických cílů určitými sociálními skupinami a obě tato kritéria musejí být charakteristická pro daný typ. Protože ozbrojený konflikt, o který jde, má také svoje specifické individuální rysy, je možno říci, že musí obsahovat rysy tří druhů:

- rysy společné všem válkám,
- rysy daného typu,
- rysy specifické pro určitý případ.

Při empirickém výzkumu bude hodnocení záviset na globálním přístupu k válce a na ideologii, která je základem tohoto hodnocení.

● Třetí skupina "pojmových" problémů se týká změn ve všech výše uvedených vnitřních a vnějších vztazích války způsobených sociálním vývojem, včetně ekonomického a technologického pokroku.

Předně existuje otázka: nastala změna ve třídě jevu popisovaného jako válka? Jestliže ano, jaká změna? Změnil vnitřní vztah války, například, instrumentalitu války při dosahování politických cílů, a jestliže ano, tedy jak?

Můžeme činit nějaké generalizace týkající se proměnlivosti hlavních prvků pojmu válka (kategorie politiky nebo války) a mechanismu jejich vzájemného působení? Které rysy podléhají rychlejší změně: politické cíle válek typických pro danou epochu, nebo vojenské metody pro jejich dosahování? Jsou rozdílné v různých epochách, v různých společnostech a u různých druhů války?

Za druhé, je možno zkoumat, zda nastaly změny ve vlivu jiných sociálních aktivit na vypuknutí války a na její průběh a ve vlivu války na jiné aktivity, jakož i na vývoj společnosti jako celku, a jestliže ano, jaké změny?

Konečně, nehledě na otázky, jak takové empirické změny ovlivňují náš výklad povahy války, lze se tázat, jak ovlivňují aplikaci pojmu válka na studium jednotlivých případů války.

Skutečnost, že rozličné zájmy podněcují k vytváření operačních definic války, nesmí být v této souvislosti zanedbávána. Je zřejmé, že válka jako předmět studia může být nazírána

z různých hledisek, při nichž se k identifikaci války používá různých kritérií (tj. když jsou různé rysy posuzovány jako nezbytné pro označení ozbrojeného konfliktu jako válka), jako:

- formální status jedné nebo všech zúčastněných skupin (co může vést k výše uvedenému vyloučení občanských válek, národně-osvobozenecských válek apod. z analýzy),
- rozsah, trvání a soustavnost používání síly (co může vyloučit menší války),
- minimální rozměr a organizace vojenské síly podléající se na konfliktu (co může vyloučit, např., partyzánské války),
- počet ztrát.

Soubor problémů, které mohou být studovány v souvislosti s pojmem válka, zahrnuje nejdůležitější vnitřní a vnější vazby a vztahy války a jejich změny způsobené změnami v sociálním životě. Jsou empirické, a proto mohou vést ke generalizacím ovlivňujícím výklad pojmu válka. Různé směry myšlení různě vykládají klíčové pojmy v obou druzích vztahů i vztahy samotné. Rozbor těchto problémů může podstatně přispět k lepšímu porozumění povahy války.

Přeložil a upravil pro tisk
Ing. Josef Nastoupil

John A. Warden

PLÁNOVÁNÍ LETECKÝCH OPERACÍ

V několika příštích číslech redakce časopisu uveřejní na pokračování zkrácený a redakčně upravený překlad knihy plukovníka letectva Spojených států amerických Johna A. Wardena *The Air Campaign, Planning for Combat*. Plukovník Warden (266 bojových letů, nalétáno 3000 letových hodin) tuto knihu napsal během svého studia na National War College.

Redakce upozorňuje čtenáře, že kniha plukovníka Wardena není určena jen pro důstojníky letectva, nýbrž pro všechny důstojníky, kteří považují za potřebné si rozšířit svůj obzor ve všeobecných otázkách operačního umění.

V krátké historii války ve vzduchu žádný stát, který měl převahu leteckých sil, neprohrál válku působením nepřátelských zbraní. Letecká převaha sama o sobě nezaručuje vítězství. Tato kniha, která je jedním z prvních rozborů umění plánovat leteckou dimenzi války, zkoumá složité vazby mezi leteckou převahou a vítězstvím ve válce.

Ve své knize "Plánování leteckých operací" se plukovník John A. Warden zabývá použitím letectva na operačním stupni na válčišti. Nejnaléhavějším úkolem velitele na válčišti, jak tvrdí autor, je převést cíle války vedené státem na taktické plány pro operační stupně. Podává svůj